

Облікові аспекти купівлі-продажу відсоткових облігацій між датами виплати відсотків за ними

Розпочнемо з декількох загальних норм. Відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV **облігація** – це цінний папір, що посвідчує внесення його першим власником грошей, визначає відносини позики між власником облігації та емітентом, підтверджує зобов'язання емітента повернути власникові облігації її номінальну вартість у передбачений проспектом емісії строк та виплатити дохід за облігацією, якщо інше не передбачено проспектом емісії.

Емітент може розміщувати відсоткові, цільові та дисконтні облігації. В даній статті ми розглянемо **відсоткові облігації**, тобто облігації, за якими передбачається виплата відсоткових доходів.

На практиці доволі часто виникають запитання щодо порядку відображення в обліку операції купівлі-продажу таких облігацій у період між датами виплати відсотків.

Далі розглянемо: що робити з нарахованими відсотками та як визначити дохід від продажу облігацій продавцю, а також як визначити собівартість придбаних облігацій покупцю та що робити з повною сумою сплачених відсотків емітентом.

Бухгалтерський облік

Згідно з п. 6 П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» облігації, придбані з метою перепродажу, є фінансовими активами, які, у свою чергу, є складовими фінансових інструментів (п. 5 П(С)БО 13).

Нагадаємо, що фінансовий актив, призначений для перепродажу, – це фінансовий актив, придбаний з метою подальшого продажу для отримання прибутку від короткотермінових змін його ціни та/або винагороди посередника.

Фінансові інвестиції на строк, що не перевищує одного року, які можуть бути вільно реалізовані в будь-який момент (крім інвестицій, які є еквівалентами грошових коштів), визначають як поточні фінансові інвестиції, які обліковують на рахунку 35 «Поточні фінансові інвестиції» (субрахунок 352 «Інші поточні фінансові інвестиції»), де ведеться облік наявності та руху поточних фінансових інвестицій.

Відповідно до п. 4 П(С)БО 12 фінансові інвестиції первісно оцінюються та відображаються у бухгалтерському обліку за **собівартістю**. Собівартість фінансової інвестиції складається з **ціни її придбання**, комісійних винагород, мита, податків, зборів, обов'язкових платежів та інших витрат, безпосередньо пов'язаних з придбанням фінансової інвестиції.

Як зазначалося вище, відсоткові облигації – це облигації, за якими проспектом емісії в установлені періоди передбачено виплату доходу у вигляді відсотків від номіналу облигації (купонний дохід).

За загальним правилом, **нараховані відсотки за такими облигаціями** потрапляють до **фінансового доходу** інвестора на кожну дату нарахування, виходячи з бази їх нарахування та строку користування облигаціями (п. 7, 20 П(С)БО 15 «Дохід»). Доходи від нарахованих відсотків обліковуються за Кт 732 «Відсотки одержані».

Таким чином, інвестор, який тримає відсоткові облигації, відображає дохід у вигляді відсотків тільки за час володіння такими облигаціями.

Вищенаведені норми діють як для покупця, так і для продавця.

Питання виникають із нарахованою продавцем сумою відсотків за облигаціями до дати їх продажу. Як її відображати в обліку продавця та покупця з урахуванням того, що емітент облигацій виплачує повну суму відсотків за облигаціями за процентний період лише тому власнику, який володіє нею на кінець такого періоду (на дату збору реєстру власників), хоча така особа могла володіти облигацією лише частину процентного періоду?

Звернемося до П(С)БО 12. Так, згідно з п. 7 П(С)БО 12 відсотки, що підлягають отриманню за фінансовими інвестиціями, відображаються як фінансовий дохід інвестора, крім випадків, коли такі надходження не відповідають критеріям визнання доходу, встановленим П(С)БО 15.

Конкретніше дана норма прописана в п. 32 МСБО 18 «Дохід»: коли несплачені відсотки були нараховані до придбання інвестиції, яка приносить відсотки, то відсотки, отримані після цього, розподіляються на період до придбання і період після придбання; але тільки частка після придбання визнається як дохід.

Таким чином, можна дійти висновку: якщо інвестор продає облигації між датами виплати відсотків за ними, то суму грошових коштів, яку він отримує від такого продажу, потрібно розділяти на дві складові:

- сума накопиченого ним процентного доходу за час володіння облигацією;
- сума компенсації вартості облигації.

Сума накопиченого до дати продажу (придбання) облигації купонного доходу, яка сплачена покупцем у складі загальної суми коштів за облигацію, не відноситься на собівартість придбаної ним фінінвестиції і не буде доходом такого покупця при отриманні процентів від емітента. Для нього ця сума є «транзитними коштами».

Відсотковим доходом вона буде для попереднього інвестора (продавця), який тримав облигацію з початку процентного періоду до дати продажу.

Накопичений до дати купівлі-продажу та сплачений попередньому інвестору купонний дохід у **нового інвестора** (покупця облигацій) доцільно обліковувати як **дебіторську заборгованість**, адже емітент облигацій **всю суму нарахованих відсотків**, в т. ч. які нараховані попередніми інвесторами, має **сплатити останньому інвестору** – утримувачу облигацій. Дана дебіторська заборгованість буде погашена емітентом облигацій на дату отримання від емітента всієї суми нарахованих відсотків.

Сума накопиченого на дату придбання облігації та сплаченого продавцю купонного доходу відображається проводкою: Дт 373 «Розрахунки за нарахованими доходами» Кт 311 «Поточні рахунки в національній валюті».

Як вже зазначалося, сума накопиченого власником облігації процентного доходу відноситься до складу фінансових доходів (субрахунок 732 «Відсотки одержані»).

У свою чергу, згідно з п. 7 П(С)БО 15 дохід від реалізації фінансових інвестицій (вартість проданої облігації) відображається у складі іншого доходу (субрахунок 741 «Дохід від реалізації фінансових інвестицій»), а згідно з п. 29 П(С)БО 16 «Витрати» собівартість реалізованих фінансових інвестицій потрапляє до складу інших витрат (субрахунок 971 «Собівартість реалізованих фінансових інвестицій»).

Отже, в ситуації, коли відчуження процентного боргового цінного паперу відбувається в середині процентного періоду, ця операція в обліку відобразиться так:

1) у продавця отримані від продажу облігації кошти розподіляються на дві складові:

– сума нарахованих відсотків за час тримання ним облігації є його фінансовим доходом (обліковується за Кт 732);

– решта суми є доходом від відчуження цінних паперів (обліковується за Кт 741);

2) у покупця сплачена за облігації сума розподіляється на такі складові:

– накопичений попереднім власником на дату придбання купонний дохід, який буде отриманий від емітента вже покупцем, відображається як дебіторська заборгованість емітента (обліковується за Дт 373);

– решта суми визнається собівартістю придбаної фінінвестиції (обліковується за Дт 352).

Нарахований покупцем за час тримання облігації купонний дохід буде включено до його фінансового доходу.

Розглянемо на практичному прикладі порядок відображення в бухгалтерському обліку купівлі-продажу облігацій в проміжок часу між датами виплати відсотків за ними у продавця та у покупця.

Приклад

15.09.2015 р. підприємство А придбало процентні облігації в кількості 1 500 шт. за ціною 1010 грн. за 1 шт. на загальну вартість 1 515 000 грн. Номінальна вартість облігації – 1000 грн. Процентна ставка за облігаціями – 18 %. Період, за який виплачуються відсотки емітентом, – з 15.09.2015 р. по 15.12.2015 р. 29.11.2015 р. підприємство А продало підприємству Б всі облігації на загальну вартість 1 550 000 грн., тобто 1033,33 грн./шт. 15.12.2015 р. емітент сплатив підприємству Б нараховані за весь період тримання облігації відсотки.

Відображення купівлі-продажу облігацій у 2015 році

№ з/п	Дата	Зміст господарської операції	Бухгалтерський облік		Сума, грн.
			Дт	Кт	
Підприємство А					
1	15.09.2015	Придбання облігацій. Оскільки придбання здійснено в перший день процентного періоду (15.09.2015 р.), то накопиченого процентного доходу за цей період ще не має. Вся сума потрапляє на собівартість фінінвестиції	352	311	1 515 000
2	30.09.2015	Нарахування відсотків на дату балансу $18\% : 365 \times 16 \times 1000 \times 1500 = 11\,835,62$	373	732	11 835,62
3	29.11.2015	Нарахування відсотків на дату продажу облігацій $18\% : 365 \times 59 \times 1000 \times 1500 = 43\,643,84$	373	732	43 643,84
4		Відображення доходу від продажу облігацій $1\,550\,000 - (11\,835,62 + 43\,643,84) = 1\,494\,520,54$	377	741	1 494 520,54
5		Списання собівартості облігацій	971	352	1 515 000
6		Нараховані продавцем відсотки за період утримання облігацій включено в заборгованість покупця за придбання облігації $11\,835,62 + 43\,643,84 = 55\,479,46$	377	373	55 479,46
7		Отримано від покупця кошти за облігації	311	377	1 550 000
8		Визначаємо фінрезультат від продажу облігацій $1\,494\,520,54 - 1\,515\,000 = 20\,479,46$ (збиток)	741	79	1 494 520,54
			79	971	1 515 000
			44	79	20 479,46
9		Визначаємо фінрезультат від нарахованих відсотків за час тримання облігацій $11\,835,62 + 43\,643,84 = 55\,479,46$	732	79	55 479,46
			79	44	

Підприємство Б					
1	29.11.2015	Придбання облігацій. Визначаємо собівартість придбання облігацій, адже в ціні придбання «сидять» нараховані попереднім власником відсотки $1\,550\,000 - 55\,479,46 = 1\,494\,520,54$	352	311	1 494 520,54
2		Відображення накопичених відсотків за облігаціями попередніми власниками	373	311	55 479,46
3	15.12.2015	Нарахування відсотків на дату закінчення купонного періоду $18\% : 365 \times 17 \times 1000 \times 1500 = 12\,575,34$	373	732	12 575,34
4		Отримання відсотків від емітента $55\,479,46 + 12\,575,34 = 68\,054,80$	311	373	68 054,80
5		Визначаємо фінрезультат від нарахованих відсотків під час тримання облігацій	732	79	12 575,34
			79	44	

Як бачимо, на перший погляд, в результаті продажу облігацій підприємство А отримало прибуток від такого продажу у розмірі 13,33 грн./шт. (продало облігації за ціною 1033,33 грн./шт. при купівлі за 1010 грн./шт.). Однак фактично від операції продажу облігацій підприємство А отримало збиток у розмірі 20 479,46 грн., адже в ціні 1033,33 грн./шт. «сидить» не тільки дохід від продажу облігацій, але й нараховані відсотки. Нараховані за час утримання облігації відсотки (55 479,46 грн.) визнаються фінансовим доходом підприємства А.

У свою чергу підприємство Б (покупець облігацій) отримує фінансовий дохід у розмірі нарахованих відсотків у сумі 12 575,34 грн. виключно за період їх тримання у себе.

Податковий облік

Відповідно до [пп. 134.1.1 ПКУ](#) об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом коригування (збільшення або зменшення) фінансового результату до оподаткування (прибутку або збитку), визначеного у фінансовій звітності підприємства відповідно до П(С)БО або МСБО на різниці, які виникають відповідно до положень [розділу III ПКУ](#).

Водночас, [пп. 134.1.1 ПКУ](#) встановлює, що для підприємств з річним доходом менше 20 млн грн. об'єкт оподаткування може визначатися без застосування коригувань.

Різниці щодо операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів передбачені у [п. 141.2 ПКУ](#). Фінансовий результат до оподаткування **збільшується**:

- на суму **від'ємного фінрезультату** від продажу або іншого відчуження цінних паперів, відображеного у складі фінансового результату до оподаткування податкового (звітного) періоду відповідно до П(С)БО або МСБО.

Фінансовий результат до оподаткування **зменшується**:

- на суму **додатного фінрезультату** від продажу або іншого відчуження цінних паперів, відображеного у складі фінансового результату до оподаткування податкового (звітного) періоду відповідно до П(С)БО або МСБО.

При цьому слід зауважити, що згідно з [пп. 141.2.3 ПКУ](#) платники податку ведуть **ОКРЕМИЙ податковий облік операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів** з дотриманням вимог П(С)БО або МСФЗ та **окремо визначають загальний фінансовий результат від таких операцій**.

Так, якщо за результатами звітного періоду отримано **від'ємний загальний фінансовий результат** від операцій з продажу цінних паперів (загальна сума збитків від операцій з продажу цінних паперів, з урахуванням суми від'ємного фінансового результату від таких операцій, не врахованого у попередніх податкових періодах, перевищує загальну суму прибутків від таких операцій), **сума такого від'ємного значення загального фінансового результату** за операціями з продажу або іншого відчуження цінних паперів **зменшує загальний фінансовий результат від операцій з продажу** або іншого відчуження цінних паперів **наступних податкових (звітних) періодів**, що настають за податковим (звітним) періодом виникнення зазначеного від'ємного значення фінансового результату.

Якщо за результатами звітного періоду платником податку отримано **додатний загальний фінансовий результат** від операцій з продажу цінних паперів (загальна сума прибутків від операцій з продажу цінних паперів перевищує загальну суму збитків від таких операцій, з урахуванням суми від'ємного фінансового результату від таких операцій, не врахованого у попередніх податкових періодах), **сума додатного загального фінансового результату** від операцій з продажу або іншого відчуження цінних паперів **збільшує фінансовий результат до оподаткування податкового (звітного) періоду платника податку**.

Коригувань щодо нарахованих відсотків за облігаціями [ПКУ](#) не передбачено.

Висновки

Якщо суб'єкт господарювання отримає збиток від продажу облігацій, то такий збиток буде зменшувати загальний фінансовий результат від операцій з продажу цінних паперів наступних періодів.

Таке твердження діє для випадку, який розглянуто у прикладі.

Якщо ж суб'єкт господарювання отримає прибуток від продажу облігацій, то такий прибуток збільшить «звичайний» фінрезультат згідно з правилами окремого податкового обліку операцій з продажу цінних паперів.

Що ж стосується відсотків за облігаціями, то оскільки коригувань щодо них не передбачено, то в оподатковуваний дохід як покупця, так і продавця облігацій потрапить лише сума нарахованих відсотків за період тримання ними облігацій у себе.

Катерина Калашян

консультант, Група компаній «Кейнас»

Дата підготовки 28.12.2015
© ТОВ «Інформаційно-аналітичний центр «ЛІГА», 2015
© ТОВ «ЛІГА ЗАКОН», 2015

Всеукраїнська мережа ЛІГА:ЗАКОН
www.ligazakon.ua

© ТОВ "Інформаційно-аналітичний центр "ЛІГА", 2016
© ТОВ "ЛІГА ЗАКОН", 2016

